

In gesprek met Hans Looijen

Het nieuwe Outsider Art Museum

Hans Looijen, directeur van Het Dolhuys, is één van de initiatiefnemers van het Outsider Art Museum in de Hermitage Amsterdam. Hij heeft de artistieke en zakelijke leiding van het nieuwe museum. Ten tijde van het interview in het laatste nummer van kunstmagazine pArt kon hij dit bijzondere initiatief nog niet onthullen, omdat hij druk bezig was om de financiering rond te krijgen.

Wel vertelde hij over de toenemende belangstelling voor en erkenning van Outsider Art. “De Biënnale in Venetië is het belangrijkste internationale kunstevenement, de graadmeter voor de stand van de kunst. Omdat daar in 2013 veel Outsider Art te zien was, durfden meer mensen te zeggen: daar kunnen wij ook wel wat mee. (...) Ik denk dat de reguliere kunstwereld een beetje in verwarring is. Outsider Art is dan ineens een enorme inspiratiebron, en misschien ook wel een soort herbronning: kunst als uiting van een gemoedstoestand, van originaliteit, als zelfstandig beeld dat niet ergens op reageert of uit voortkomt. Ik denk dat de kunstwereld daar naar op zoek is.”

Hoe kwam het Outsider Art Museum tot stand?

“Het Dolhuys is sinds enige tijd bezig om zich te verbinden met toonaangevende culturele instellingen. We hebben onder meer exposities georganiseerd in samenwerking met het Bonnefantenmuseum in Maastricht en het Van Gogh Museum in Amsterdam. Daarnaast ben ik al langer betrokken bij de Outsider Art Galerie van Cordaan. Om meer nadruk te leggen op kwaliteit wilde deze zorgorganisatie een aantal kunstlocaties bundelen. De wortels van Cordaan liggen bij de Amstelhof, het gebouw waarin nu de Hermitage gevestigd is. Gezamenlijk hebben we gekeken naar de

mogelijkheid om daar een galerie en ateliers onder te brengen, en om exposities te organiseren. De Hermitage is bij uitstek een plek die een groot internationaal publiek nieuwsgierig kan maken naar Outsider Art.”

Waaruit bestaat het museum?

“Het is een museum van ruim vierhonderd vierkante meter, waar kunstwerken uit de groeiende collectie Outsider Art van Het Dolhuys getoond worden. We laten actuele internationale ontwikkelingen zien in samenhang met wat er in Nederland gebeurt. Daarnaast biedt de Hermitage onderdak aan een Outsider Art Galerie, Artotheek en twee ateliers. De ambitie van de ateliers is om een soort rijksacademie voor Outsider Art te worden. In eerste instantie zijn daarvoor zeven kunstenaars van Cordaan geselecteerd, maar in de toekomst zullen de ateliers ook openstaan voor andere kunstenaars.”

Welke reacties krijgt u zoal op dit initiatief?

“De reacties, onder meer vanuit van de kunstwereld, zijn laaiend enthousiast. Er is ook enorm veel belangstelling van de pers. Ik werd zelfs gebeld door de New York Times! De vragen die ik krijg gaan vooral over kwaliteit. Het Dolhuys brengt al sinds 2005 Outsider Art, waaronder de installa-

ties van Willem van Genk. Vanaf 2012 zijn we ook Outsider Art gaan verzamelen. Wij hebben een internationaal netwerk en contacten met ateliers in Nederland. We zijn dus goed op de hoogte van wat er speelt op het terrein van Outsider Art.”

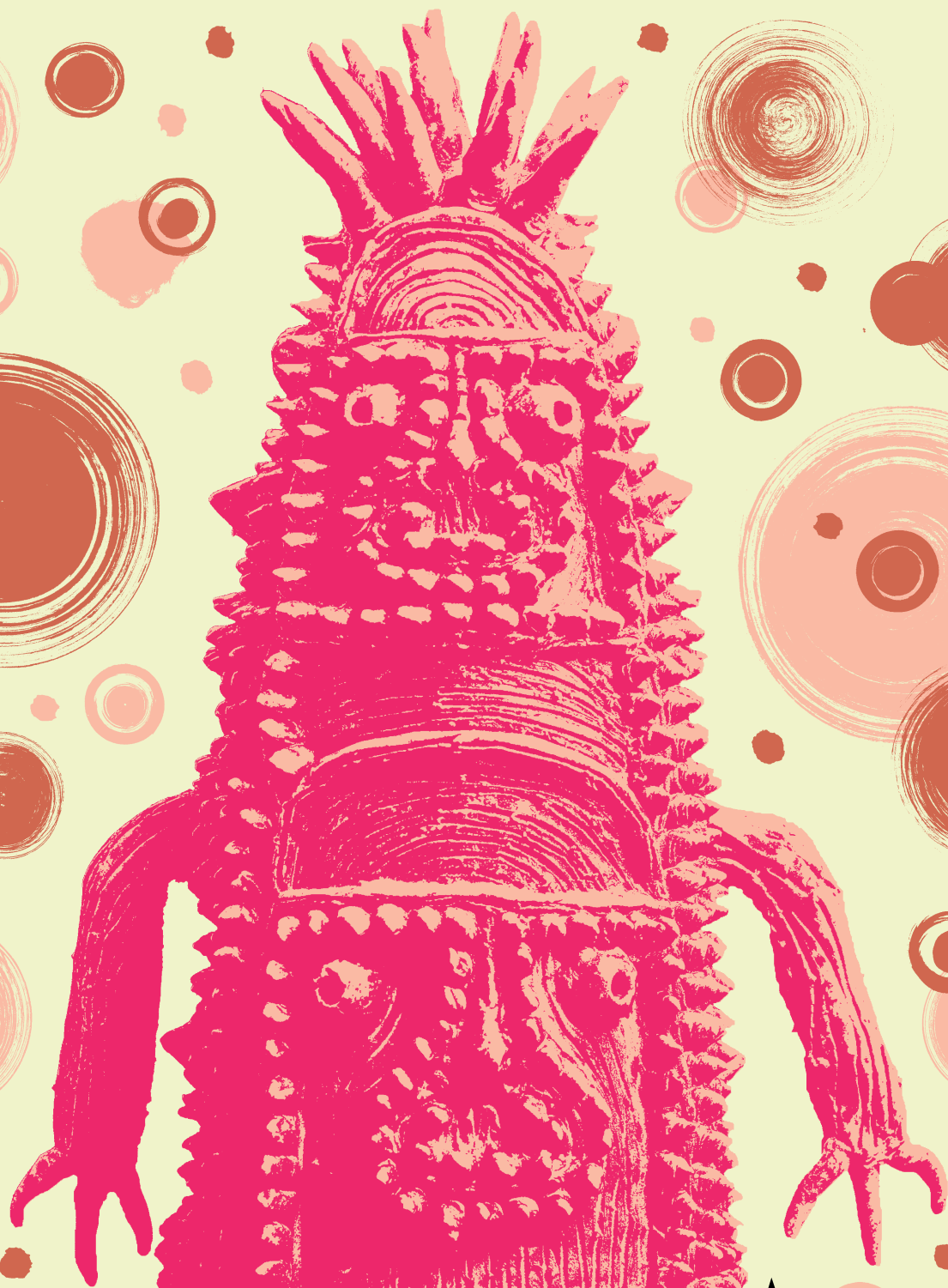
Waar let u op bij het verzamelen van Outsider Art?

“We kijken of de kunstenaar op een onconventionele manier werkt, los van de canon van de kunsten. Is er sprake van een eigen stem of idioom? Een eigen binnenwereld die geuit moet worden? Ik verwacht dat een aantal Outsider Art kunstenaars opgenomen zal worden in de reguliere kunstcanon. Als wij die functie kunnen vervullen en het werk van deze kunstenaars ook elders getoond wordt, dan is dat fantastisch.”

Op woensdag 16 maart opende koningin Máxima het nieuwe Outsider Art Museum in Amsterdam. Dankzij een bijzondere samenwerking tussen museum Het Dolhuys in Haarlem, zorgorganisatie Cordaan en de Hermitage Amsterdam worden ruim honderd werken van Outsider Art kunstenaars uit binnen- en buitenland getoond aan een breed publiek. Het Outsider Art Museum brengt onder meer werk van Shinichi Sawada uit Japan en van twaalf Nederlandse kunstenaars, onder wie eerste prijswinnaar van de Special Award 2015 Derk Wessels.

Het Outsider Art Museum is gevestigd in de Hermitage Amsterdam, Amstel 51. Het museum is dagelijks geopend van 10.00 tot 17.00 uur.

HERMITAGE AMSTERDAM

OUTSIDERART
MUSKUM

Kennismaking met Hans Looijen

"Outsider Art is een inspiratiebron voor de reguliere kunstwereld"

Museum Het Dolhuys in Haarlem bestaat dit jaar tien jaar. Het jubileum werd aangegrepen voor herinrichting vanuit een brede benadering. De tentoonstelling *De Maakbare Mens* gaat over verschuivende normen en bijzondere geesten. Hans Looijen, sinds zeven jaar directeur van Het Dolhuys: "Het idee dat we als mens maakbaar zijn, geldt maar tot op zekere hoogte en ook niet voor iedereen."

Hoe kwam u bij dit museum terecht?

"Ik heb de opleiding museologie aan de Reinwardt Academie gedaan en me vooral bezig gehouden met objecten als informatiedrager. Daarnaast heb ik vanuit mijn persoonlijke achtergrond affiniteit met geestesziekten. Mijn moeder had een bipolaire stoornis. Daar spraken we thuis niet over, omdat ze ons er niet mee wilde belasten. Als je het woord 'gek' gebruikte, ontstak ze in woede. Ze was er sterk op gericht dat ze niet als anders werd gezien. Mede daardoor vind ik het belangrijk om dit soort zaken bespreekbaar te maken."

Hoe kwam dit gebouw aan de naam Dolhuys?

"Ik gebruik ook wel de term 'architectuur van de uitsluiting'. Alles wat afwijkt zie je vroeg of laat terug in de geschiedenis van dit gebouw. Zevenhonderd jaar geleden begon het met de opvang van mensen die lepra hadden. Daarna was het gebouw een pesthuis en vervolgens een dolhuis. Dolhuizen, in de veertiende eeuw ontstaan in Vlaanderen, waren instellingen voor mensen die psychisch zo in de war waren dat ze niet meer thuis gehouden konden worden. Dat was echt iets nieuws. De geschiedenis van het Dolhuys in

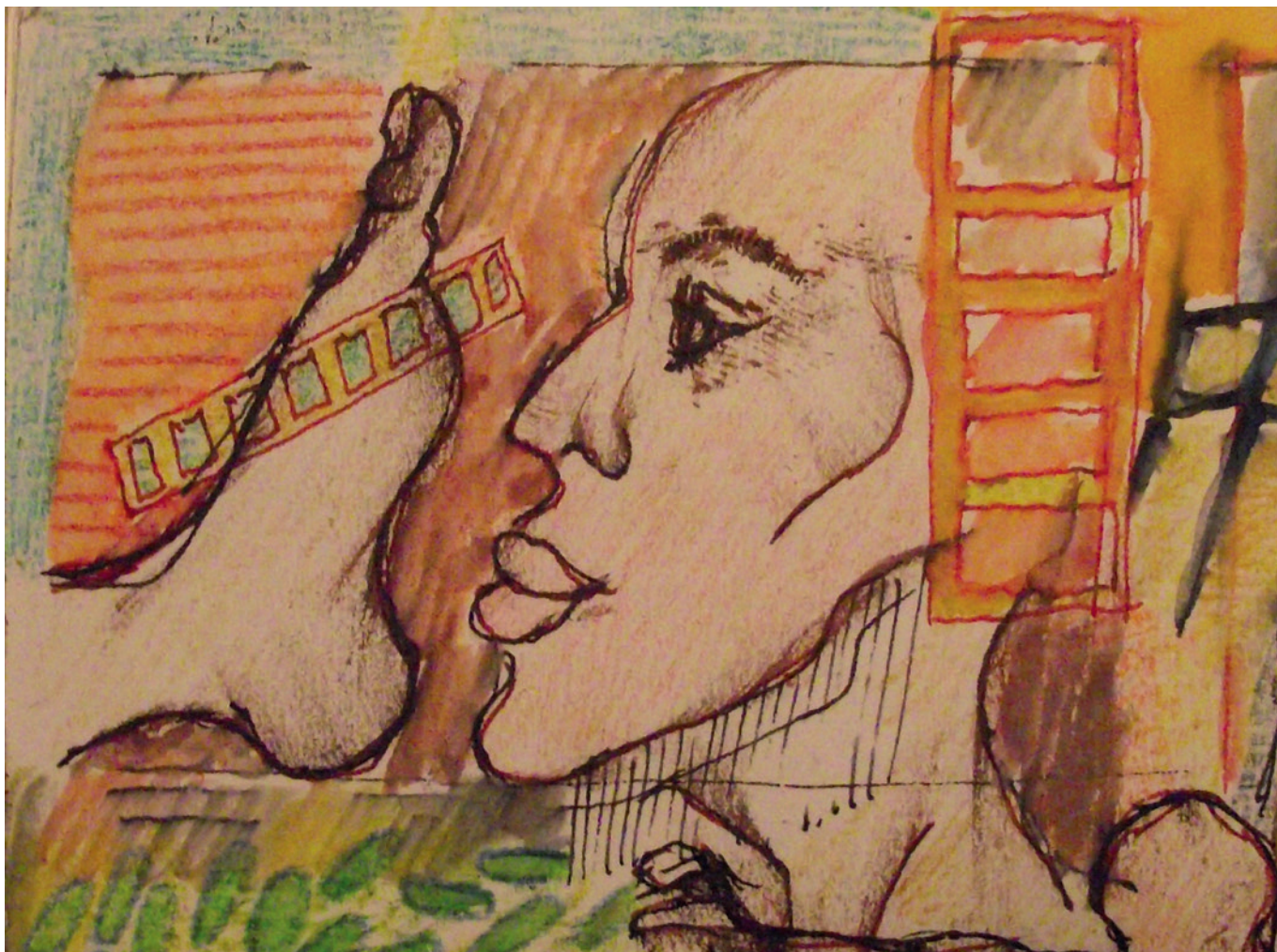
Haarlem loopt door tot 1841, toen in Nederland de eerste Krankzinnigenwet werd ingevoerd. In Santpoort kwam een gespecialiseerd psychiatrisch ziekenhuis, het begin van de professionele psychiatrische zorg. In het Dolhuys werden toen patiënten met huidziekten en infectieziekten opgenomen die niet naar het stadsziekenhuis konden. Er kwam een speciaal gebouwtje voor prostituees met syfilis en vanaf 1927 deed het gebouw dienst als tehuis voor kinderen die uit de ouderlijke macht waren ontzet. In de jaren zestig werd een deel afgebroken en kwam er een bejaardenflat bij. Uiteindelijk is het een museum geworden, dat tien jaar geleden werd geopend."

Waarom heet het Dolhuys voortaan Museum van de Geest?

"Om een aantal redenen. Ik geloof niet zo in de scheiding tussen psychiatrie en niet-psychiatrie. Het etiket is toch vooral: mensen die afwijken. Daarbij kan het bijvoorbeeld ook gaan om demantie, niet-aangeboren hersenletsel of een verstandelijke beperking. Voor de lichamelijke zorg hebben we ziekenhuizen. De zorg voor de geest staat daarmee in mijn ogen niet op gelijke voet. Daarnaast heerst is er in de publieke opinie veel

Ooit een volmaakt mens ontmoet? Hans Looijen: "Aan het begin van de tentoonstelling kunnen bezoekers een foto van zichzelf maken als ideaal"
Foto: José Vorstenbosch

"Er moet niet minder maar juist meer geld naar creatieve ateliers"

Fragment uit een Bidprint
van Arthur Prins

Foto: Liesbeth Water

schimmigheid rondom de werking van de geest en zijn mensen zeer hongerig om er meer over te weten. Het jubileum is de aanzet voor de herinrichting van het museum, vanuit een brede benadering van de geest. We wilden niet alleen tot uitdrukking brengen wat mensen niet kunnen, maar ook wat ze wél kunnen. Daarbij spelen creativiteit en kunst een belangrijke rol."

Wat is de rode draad in de jubileumtentoonstelling?

"Wij willen dat mensen aan het denken gezet worden over de heersende normen. Die staan niet vast, maar kunnen verschuiven. Vroeger geloofden we in de maakbaarheid van de samenleving, door te investeren in scholing en sociaaleconomische omstandigheden. Op papier heeft iedereen gelijke

kansen en kan een mens in principe alles bereiken. Nu geloven we dat we als mens maakbaar zijn. Ik denk dat dat maar tot op zekere hoogte geldt, en ook niet voor iedereen. De tentoonstelling laat die verschuiving zien, en ook dat we onszelf daarmee enorm veel opleggen. We moeten er mooi uitzien, succesvol zijn, een goede relatie hebben, verre reizen maken, leuke kinderen hebben die het goed doen op school, regelmatig sporten, op de juiste plek wonen en ook nog eens prettig oud worden. Maar het onaangename komt daar altijd doorheen fietsen."

Wat is uw indruk van kunstzinnige dagbesteding?

"De *best practices* zitten toch vooral in de gehandicaptenzorg, omdat cliënten daar mogelijkheden krijgen zich echt tot kunstenaar te ontwikkelen. Ook de psychiatrie heeft ateliers die het goed doen, op andere plekken is het toeval als er iets bijzonders uitkomt. We moeten natuurlijk oppassen dat we niet alle creatieve uitingen kunst noemen. En je moet patiënten niet gaan sturen, je kunt alleen maar mogelijkheden bieden en hen onder-

steunen en aanmoedigen. Als je in de kunstwerken de hand van begeleiders ziet, zeg ik nee.”

Hoe verklaart u de huidige belangstelling voor Outsider Art?

“De Biënnale in Venetië van 2013 heeft daarin een grote rol gespeeld. Dat is het belangrijkste internationale kunstevenement, de graadmeter voor de stand van de kunst. Omdat daar veel Outsider Art te zien was, durfden meer mensen te zeggen: daar kunnen wij ook wel wat mee. Ik denk dat de reguliere kunstwereld een beetje in verwarring is. Grote jongens als Jeff Koons en Damien Hirst verdienen veel geld met een soort powerkunst, die losgezongen is van directe betekenis. Het esthetische genoeg, de verwondering of de directe uiting van een binnenwereld spelen op dat niveau bijna geen rol meer. Dan is Outsider Art opeens een enorme inspiratiebron, en misschien ook wel een soort herbronning: kunst als uiting van een gemoedstoestand, van originaliteit, als zelfstandig beeld dat niet ergens op reageert of uit voortkomt. Ik denk dat de kunstwereld daarnaar op zoek is.”

Geloof u in het idee dat kunst een medicijn kan zijn?

“In de samenleving kunnen kunstuitingen een samenbindende betekenis of helende werking hebben, omdat ze op dat moment iets van de tijdsgeest of van de identiteit verbeelden. Een interessante vraag is: waarom zie je bij kunstenaars en schrijvers zoveel afwijkingen? Dan kom je al gauw op het oude, romantische idee dat je een beetje gek moet zijn om geniaal te zijn. Ik denk dat mensen die anders zijn vaak een drang voelen om zich uit te drukken. Hun binnenwereld zit zo vol dat het overstroomt. Kunst maken biedt hen de mogelijkheid om te structureren en te duiden, om vorm en stem te geven aan hun positie. Iets van hun gemoedstoestand wordt heel concreet gemaakt en stolt in een kunstwerk. Voor henzelf kan dat een medicinale werking hebben, maar het heeft op dat moment niet per definitie zeggingskracht voor meer mensen.”

Wat is volgens u de betekenis van een organisatie als Special Arts?

“Je hebt een podium nodig voor kunstenaars met een beperking en hun werk: dit maken zij, geniet ervan, verwonder je erover en stel er vragen bij. Het is heel belangrijk dat organisaties als Special Arts vanuit de achterstandssituatie die er is een lans willen breken voor dit type kunst. Een andere opdracht is om het uit de wereld van de goede bedoelingen te halen. Niet de aandacht vestigen op het idee dat het zo leuk is voor de kunstenaar, maar vooral op de talenten die zij hebben. Dat is in ieder geval wat wij als museum proberen.”

Is ondernemerschap voor ateliers een antwoord op de bezuinigingen?

“In de zorg is activering altijd een groot probleem geweest. Creatieve ateliers zijn daarvoor een goede voorziening, die bovendien ook nog eens ruimte bieden aan talent. Maar wat gebeurt er als je die ateliers sluit? Komt er dan een wandeling voor in de plaats, boodschappen doen in de supermarkt of tv kijken? Is daar wel eens over nagedacht? Ik zou het

“We moeten oppassen dat we niet alle creatieve uitingen kunst noemen”

heel jammer vinden als ateliers hierin aan het kortste eind trekken. Ik denk dat het werken in kunstzinnige ateliers niet alleen plezierig is voor patiënten en cliënten, maar dat het ook talenten aanboort en bijzonder werk kan opleveren. Als je dat wil blijven ondersteunen, zul je met elkaar een infrastructuur in stand moeten houden. Ondernemerschap is dan niet het antwoord. In de reguliere kunstwereld zijn maar een paar galleries die het hoofd boven water kunnen houden. Ik denk dat er niet minder, maar juist meer geld naar ateliers moet.”

José Vorstenbosch

Bijzondere geesten

Het Dolhuys in Haarlem werd in 2005 geopend en ontvangt inmiddels meer dan 40.000 bezoekers per jaar. Het museum treedt ook naar buiten toe met programma's, zoals recente deelname aan een tentoonstelling over Outsider Art in China. De financiering komt uit de kaartverkoop, horeca-inkomsten en bijdragen van 21 participanten uit de zorg. Voor specifieke activiteiten worden sponsors gezocht. Onlangs is tijdens het jaarlijkse sponsordiner een recordbedrag van €71.500 opgehaald voor drie grote projecten in 2016.

De jubileumtentoonstelling *De Maakbare Mens* luidt een nieuwe koers in van het museum. Naast onderdelen uit de vaste collectie laat de tentoonstelling verhalen van ervaringsdeskundigen, familieleden en zorgverleners zien en werk van verschillende kunstenaars. Directeur Hans Looijen: “We geven ruimte aan bijzondere geesten. Niet alleen vanuit de psychiatrie, maar vanuit een bredere benadering.” Een van die bijzondere geesten is volgens hem de kunstenaar Arthur Prins. “Aan het *Bidboek*, dat op de tentoonstelling te zien is, heeft hij tien jaar gewerkt. Hij weet zijn eigen wereld en een goddelijk universum op unieke wijze met elkaar te versmelten. Het is echt fantastisch werk.”

De Maakbare Mens
t/m maart 2017
www.hetdolhuys.nl